

A PALÁSTHYAK

2009. MÁJUS

Megjelenik minden év májusában

9. szám

*Hejh, földi éltünk múlva múl:
Egymást váltják föl nemzedékek.
Szavára Isten végzetének,
Támadnak, érnek, tűnnek.
Új magról zöldel új vetés.
S ez is megérve, széjjelszórva,
Porrá lesz kérlelhetetlenül,
S ősök porával elvegyül.
Eljő, eljő, s int majd az óra,
Midőn nekünk is menni kell,
S helyünket más foglalja el.*

Hatvan város elhunytak anyakönyvének első oldaláról, mely az 1700. évtől van vezetve. (E vers későbbi bejegyzés.)

PALÁST RÉGI ARCULATÁRÓL

Egy falu szépségét, vonzerejét nem csupán idilli fekvése, *dalmahodó* hegyei, csengő patakjai jelentik, hanem lakóinak lelkisége, szellemisége, közösségi értékei is.

Innét töltekeztem már gyermekkoromban is Paláston.

Mesevilág és költészet szépítette a szegényes falusi életkörülményeket akkor. Villanytalan, sáros utakon járt a valóság, de színesen röpködött a képzelet, s varázsolt a tollfosztások, fonók, tengerihántások esti együttlétébe álmovilágot. Griffmardas meséket hallgathattam öreg nénikéktől, ki tudja, hány századdal régebről küldték az ősök, talán még az avar időkből. Balladákat hajtott a népi tehetség fája. Ha valami megrázó esemény történt a faluban, egykettőre versbe fonták, énekké örökítették. (Bognár Béla bánatát meghalt szerelmese miatt, Janóvszky Pista öngyilkosságát, mikor a cséplőgép fél karját levágta, a gyermekgyilkos Margit sorsát sokat énekeltek.) A szónak, a versnek, a nyelvi gaz-

dagságnak mindig volt mestere. Sosem felejttem el Velebni Margit nénit, aki minden ünnepi alkalomra köszöntőt mondott, sudár természetével bátran kiállt a sokadalom elé, s szívre hatóan tudott beszélni minden papír nélkül! Pedig milyen nehéz élete volt! Első világháborús hadiözvegyként öt gyermeket nevelt fel egyedül.

Úgy érzem, a palástiakban költői véna lakozik. S aki nem is ír verset, az is szereti, élvezi.

A palócokra általában jellemző vallássosság is meghatározta a palástiak életét. Miséken, ünnepi alkalmakon a templom zsúfolásig megtelt. Ám nemcsak a kötelező előírásoknak tettek eleget, buzgóságuk ezen is túlterjedt. Februárban 9 estén keresztül „bernadettkát” tartottak. Egy-egy család adott ehhez helyet. Márciusban ugyanígy a „józsefka” járta. Ezeken az esti ájtatosságokon rózsafüzért imádkoztak, énekeltek. Távozáskor illendően megköszönték a „helyet”. Szegényebbeknél pénzt is tettek le, mint a templomban a perselypénzt szokás. Ezeken az alkalmakon férfiak is részt vettek, nemcsak az ájtatos fehérnép.

A Mária-kultusz nagyon mély volt Paláston. Több Mária-szobros kápolnácska, „káplonka” tanúsítja. Hiszem, hogy ez is ősi hagyomány, örökölt ragaszkodás Boldogasszonyhoz, aki népét mint Babba Mária vezette ide Mezopotámiából.

Papjukat, kántorukat igen megbecsülték. Kiálltak értük, ha kellett. Ennek egyik emlékezetes példája volt a híres „éjféli mise” 1945-ben. Ez volt az előzetes esemény. Az történt, hogy az éjféli mise előtt néhány szlovák szervezkedni kezdett, s a kántort rá akarta venni, hogy a mise felén

szlovákul énekeljen. Ez nem lett volna jogos kívánság, akkor alig volt még 8-10 szlovák a faluban. Meghallván ezt a magyarok, egyenesen megmondták a kántornak, Varsányi Istvánnak, hogy:

– „Ha a tótok elkezdenek itt okoskodni, hagyogigáljuk őket a kórusról!”

(No, szép kis éjféli mise lett volna abból!)

A kántor (édesapám) szívesen engedett a parancsoknak.

Node másnap őt is, a papot is elhurcolták a csendőrlaktanyára mint lázadókat. Mikor ezt a nép megtudta, nagy tömegben vonult a laktanya elé, s követelte, hogy adják ki papjukat, kántorukat. Némi kődobálás is történt... A csendőrség engedett.

Volt akkor még erő, tartás, magyarságtudat a faluban.

Édesapám gyakran emlegette, hogyan tüzték ki minden évben Szent István-nap éjjelén a magyar zászlót a faluban. Ez még az első, a benesi republika idején történt. Tilos volt a nemzeti érzelem minden külső megnyilvánulása akkor. Apám összebeszélte néhány legénnyel – volt tanítványával – s valamilyen magaslaton mindig megjelent a zászló augusztus 20. éjszakáján. A csendőrök mérgelődtek, a zászlót elkozták. (Az iskola padlásán volt belőle tartalék...) Igen gyanakodtak apámra, de nem tudtak semmit rábizonyítani. Tanítványai nem árulták el...

Amikor már nagyon szorongatta őt a csendőrség, azt ajánlotta nekik, hogy aug. 20-án éjjelén velük fog járőrözni. Ha akkor is történik valami, láthatják, hogy nem ő a ludas.

Az ajánlatot elfogadták. Apám jó előre megbeszélte a bátor kis gárdájával, hol rejtőzzenek el. Majd mikor ő arra halad a csendőrökkel, erősen megszívja a szivarját. Az utcák teljesen sötétek lévén, ennyi fényjelzés tudatja a legényekkel, merre megy a csendőrrjárőr, velük a kántortanító. Ekkor cselekedhetnek... Másnap reggel a csendőrlaktanya padlásablakából lengett ki a magyar zászló...

A palócokat már Mikszáth Kálmán is „jó palócoknak” nevezte. Ő is ismerte őket, sok jót látott bennük. Elmondható ez a palásti népről is. Jóságúek, vendégszeretőek.

Nem túlzás, hanem valóságos tapasztalás, hogy a pincék előtt nem haladhatott el úgy senki fia, hogy be ne hívták volna egy pohár borra. (Ha történetesen sok pinceajtó volt nyitva, nagyon óvatosan kellett ellopakodni, mert annyi „pohár bort” nem győzött volna az ember...)

Amikor 1945 tavaszán hazatértünk menekülésünkéből Palástra, üres, kifosztott házuk árulkodott a „felszabadítók” jelenlétéről. A szó szoros értelmében nem maradt semmink. Még a bútorokat is felhagatták a ruszók tüzelőnek.

A palástiak nem hagytak éhen veszni. Aki 7 kenyert bevetett a kemencébe, egyet nekünk hozott belőle. Aki libát vágott, a máját adta oda. Annyi krumplit hordtak össze, hogy 7 zsákkal még vetettünk is belőle. A benesi dekrétumok megfosztották szüleimet állampolgárságuktól, tanítói állásuktól. Pusztán a kántori jövedelem maradt, mert az egyházi volt, természetben kaptuk, s a falu hűségesen meg is adta. Így élhettünk meg 2 évig tanítói fizetés nélkül.

Nem tudom, hány falu tette volna ezt így...

Azóta 3 különböző községben is élek. Össze tudom hasonlítani lakóikat, latra vethetem belső értékeiket.

Palástnak egyik sem ér a nyomába!

Varsányi Viola

**HŰSÉGNYILATKOZAT
PALÁSTHOZ, FENNÁLLÁSÁNAK
840. ÉVFORDULÓJÁN**

1996. augusztus 10.

Honnan ered a neved, Palást?

Rétjeid üde zöldje, lankáid smaragd-
szőnyege sugallta ezt az elnevezést?

A hegyek óvó karéja, amely körülöleli
a völgyben megbújó falut, elpalástolva, véd-
ve ellenségtől, rossz szomszédától, ahogy
Dugonics András írta le históriájában?

Tarka szövésű palást... Ráhímezte ma-
gát a történelem is. A Kutyahegy oldalában
ásító Kőlyuk látta a vad tatár hordákat, s el-
rejtette előlük a lakosságot. A barlangon át-
folyó kristálytisztá vizű Bábapatak csillapít-
totta a félelemtől tikkadt emberek szomját.

A Dali-réteken 1552-ben véres ütközetet
vívott a bányavárosokat védő királyi sereg és
a török. Vajon hányan porladnak a Dali-rét
földjében török, német, magyar daliák?

Az útkereszteződésnél álló kereszt
helyén a karóba húzott Koncz Ambrus bíró
szenvedett kínhalált falujáért.

Tarka szövésű palást... Ráhímezte szí-
neit az itt élők képzelete, művészete, szo-
kásvilága, mindennapi munkája is.

Téli fonók, tollfosztások, józsefkák és
bernadettkák összejövetelei rémlenek fel
előttem. Imák és mesék, griffmadárról és
evetlonocról... Kenyérsütés házi kemencé-
ben. Ila néni tejfölös lángosa... A pincesor
vidám szüreti lármája... „Puttonyos, mikor
szólok, itt ugross!”

Képzeletem mesés palástja a gyermek-
kor aranyzálaiból kivarrva... Játék a réten
a libalegeltető gyermekeseggel. Fürdés
a Korponában. Virágszedés, hintés az Úr-
napi körmenetben... Sós kaszedés, gombázás.
A Honti-napokon palásti népviseletben tánc
dudaszóra... Ostyahordás karácsony előtt...

A Sipka-oldal álmodó csöndje. Nagy-
szülők, rokonok, kistestvérek sírja. Gyöke-
rek, amelyekkel összeköt az élet, akkor is,
ha elvágta a kegyetlen történelem.

Feledhetetlen szülőfalum!

Jó lenne, ha a te földed borulna rám
utoljára és takarna be, királyi Palástom!

Varsányi Viola

**IMÁDSÁG SZENT GYÖRGYHÖZ,
a százéves palásti templom védőszentjéhez**

*Sárkányölő Szent György, vitéz, hős dalia,
Elibéd járul most Palást minden fia.*

*Te vagy őrzője százéves templomunknak,
Hallgasd meg e napon sok kérő szavunkat!*

*De előbb vedd hálánkat, köszönetünket,
Hiszen annyi bajtól megőriztél minket,
Két háborútól is megvédted templomunk
S véle a falut is. Élünk és megvagyunk.*

*Vannak bár sebeink, bévül hordozottak,
Mik halálig fájtak sok eltávozottnak.*

*Róluk emlékezünk, kik száz év alatt
E templomba jártak, éltek, fohászokdakt.*

*S rég elpihentek a Sipka-hegy tövében,
Vagy a messze távol idegen földjében.*

*Köszönet azokért, akik sokat tettek
Palástért... dolgoztak, alkottak, szenvedtek.*

*Először őt említse meg a kegyelet,
Ki falujának templomot emeltetett,*

*És erős iskolát építtetett nekünk,
Nagy név viselője, Palásthy püspökünk.*

*Ezzel ránk is bizta erkölcsi parancsát:
Ne hagyjuk veszni a templomot, iskolát!*

*Ha sárkány fenekszik hitünkre, nyelvünkre,
Sárkányölő Szent György, siess védelmünkre!*

*Imádkozz értünk, hogy adassék békeség,
Viruljon a falu, család és emberség.*

*Zöldelljen a Csongrád, Kutyahegy és Drázga,
Hívogasson kedves, halk borozgatásra,*

*Őrizze az ősi vendégszeretetet,
Ne vad ricsaj töltse a szőlőskerteket.*

*Mert a modern kornak sokféle sárkánya
Tör a többszázados régi hagyományra.*

*Védj meg, Sárkányölő, hitet eszmét, szokást,
Romboló erőknek álljon ellen Palást!*

*Ősi, szép kemencék melege maradjon,
A családi élet szét sose szakadjon.*

*Őseink, kik már rég fölballagtak hozzád,
Reánk a hűségben megmaradást hagyták.*

*Segíts megőrizni azt az erős lelket,
Mely minket is Isten házává emelhet.*

*S őrizd mindenkor templomod közösségét,
Hogy a jövő ezred is növelje népét!*

*Százéves templomunk, falunk büszkesége,
Évszázadokon át mutasson az égre.*

*Zengjen át harangja völgyön, dombon, hegyen,
Válassz rá két patak csengő habja legyen.*

*Szent György, hősi szent, hitünknek daliája,
Tedd, hogy álljon Palást, Palócföld végvára!*

Varsányi Viola

KIRÁNDULÁS A MÚLTBA

„Blasko bácsi! Holnap reggel Palástra megyünk és csak este jövünk vissza”, mondta édesanyánk az udvaron álló Blaskónak. Történt ez egy kora nyári napon, valamikor az ezerkilencszáznegyvenes évek elején Felsőturon...

Blasko, idős korára való tekintettel, könnyű munkát és „bácsi” címet kapott. Így lett belőle urasági kocsis. Mi, mint „tízévesek”, a kirándulás hírének hallatára majd kibújtunk a bőrünkől örömeinkben.

Másnap a két ló a homokfutóval elrepült Palástra és mintegy félóra múlva már a helyi templomot csodálhattuk. Ennek építését ugyanis a saját és az Úr dicsőségére Palásthy Pál címzetes püspök kezdeményezte és fizette. Sajnos, hogy emiatt az épségben fennmaradt Árpád-ház kori templomot le kellett rombolni. De hát nincsen öröm ürmök nélkül. Ezek után átgyalogoltunk a kastélyba.

Nálunk a barokk-kori vidéki úrilakok általában földszintes, téglalap alapú épületek. Középen van a nagy ebédlő, ettől jobbra és balra vannak a szobák. A szobák száma attól függött, hogy mennyi pénz tellett az építkezésre. A szobák egymásba nyílnak, de a szobákba egy hosszú folyosóról is be lehet menni. A mellékhelységek is erre a központi folyosóra nyílnak. Ennek az egyszintes épületnek a neve „magyarul” kúria, míg a kétszintesé kastély. Ezért kastély a palásti úrilak.

Ebben a kastélyban két lakót találtunk, az egyik a birtok intézőjének, Obuch Béla bácsinak a fia volt és a kastély gondnoki feladatait látta el. Ő később Orgoványira magyarosította nevét. Míg a másik lakó egy orosz menekült volt a cári időkben, a becenevén Kolának hívták (az orosz Nikoláj után). Kolát mint később megtudtuk, kémkedésért a német megszállás alatt a németek kivégezték. Mi mint gyerekek, egyáltalán nem értettük, hogy mit lehet kémkedni Paláston. A kastély igen ridegnek és barátságtalannak tűnt nekem. Valószínűleg azért, mert a kastély tulajdonosai, a német Thyssen iparbárok család

tagjai, csak hébe-hóba jöttek ide nyaralni. Annál inkább megtetszett nekem a parkban található bungaló, amit az egyik német családtag kelet-afrikai vadászútjáról hozott emlékébe. Ez állandóan izgatta a fantáziámat és ezért többször ellovagoltunk Palástra az öcsémmel. (Abban az időben ugyanis a „tízévesek” szabadon mozoghattak. Nem volt veszély, igen kevés volt a gép, a véreb, és a gonosz ember. Ezért a mai fiatalok már nem is tudhatják, hogy mi az igazi szabadság.)

A kastély ridegségével ellentétben az Ivánka-kúria melegsége meglepett bennünket. Ugyanis ide mentünk később ebédelni és séta utáni teára. Itt egy idős özvegyasszony lakott szintén özvegy leányával. A kúriából szinte áradt a nyugodt békés világ a kint dúló háború dacára, az a világ, amiről a mai embernek már fogalma sincs. (Így aztán nehéz azt megvalósítani, amiről az embernek még fogalma sincs. No, de maradjunk Palástnál.)

A fiatal Orgoványi, sajnos a keresztnévét már elfelejtettem, meghívott bennünket, András és engem szarvaslesre. Palástról mentünk ugyancsak homokfutóval a vagy fél napi járásra lévő vadász-szállásra. Ott is aludtunk, hogy kora reggel még időben fent legyünk a kilátón. Szarvast nem, de annál több őzet láttunk legelni. Megcsodáltuk a hegyes-völgyes táj szépségét, a csodálatosan megmaradt öreg, fejszét soha nem látott fákat. Egy igazi és valódi vadászvacsora után, másnap hazamentünk.

A történetnek itt nincs vége, még sokszor voltunk Paláston a kastélyban, az Ivánka-kúriában és Obuch Béla bácsinál, biciklivel, lóháton és homokfutóval. Egyszer még Moppie nénivel és leányával is (a Thyssen családból) sikerült találkoznunk. Így végül is ők mutatták meg nekünk a kastély minden zegét-zugát. (Bizony régen volt kastély, természet, jó levegő és kék ég, ma viszont van autó, televízió, mosogatógép és hideg-meleg víz. Hiába, mindent nem lehet.)

Palásthy Tamás, Belgium

(A szerző Palásthy Ferenc fia, a Svájcban élő Palásthy András testvére.)

AHOL A KÉT PATAK ÖSSZEÉR

Történelmi ifjúsági regény

Írta: Varsányi Viola.

A szerző kiadása, 2009.

Ára: 1.000 Ft

Aki járt már a felvidéki Paláston, tudja, hogy a régi vár alól érkező Csábrág-patak a falu alatt ér össze a hegyekből aláfutó Korpona folyócskával. A palásti születésű Varsányi Viola ezért adta kisregénye címének: „Ahol a két patak összeér”.

Ez év március 15-én volt – szépszámú érdeklődő jelenlétében – a könyv bemutatója Paláston.

A kisregény több mint háromszáz évvel ezelőtti eseményekhez röpíti vissza az olvasót. A török Magyarországról való kiverése után a Habsburg uralkodó az itáliai származású Antonio Caraffa császári tábornokot Felső-Magyarország főkapitányává nevezi ki, s megbízza a Zrínyi Ilona által védett munkácsi vár elfoglalásával.

A regény történelmi cselekménye a Thököly Imre híveit elítélő hírhedt eperjesi vértörvényszék.

A Caraffa által felfedezett állítólagos összeesküvés felgöngyölítésére a tábornok által felállított és Bécsben jóváhagyott bíróság kapott felhatalmazást. 1687. március eleje és május közepe között kínzásokkal kicsikart vallomások alapján Eperjesen – a „Tarca menti Athénben” – huszonnégy, legnagyobbbrészt módos helyi és környékbeli nemes végeztek ki azzal a váddal, hogy az ostromzárral körbevett Munkács várába leveleket, üzeneteket csempésztek és a kurucokat pénzzel támogatták.

A regényben három Palásthy szerepel: P. László palásti nemes, annak fia, Miklós, és unokaöccse, Gábor, Thököly Imre volt kapitánya, aki a kivégzettek egyike. Neve a többi hősi halott nevével együtt a hajdani evangélikus kollégium falán látható domborművön szerepel.

A regényt átszövi egy szép szerelmi történet is, ami Palásthy Miklós és Keczer Mária – a szintén kivégzett eperjesi országgyűlési képviselő, Keczer András lánya – között fonódik.

A regény történetének részletes ismertetése helyett inkább egy személyes benyomást említem. Nekem legjobban az a kedves hang tetszett, amely az írónőből árad akkor, amikor szeretett szülőföldről beszél. A regényben az alábbiakat Miklós mondja kedvesének, Máriának, de tulajdonképpen Viola emlékezik falujára.

„Hegyek és dombok ölében ül a falu, s két patak fut át rajta: a Korpona és a Csábrág. Vizük úgy csobog, cseveg a hidak lábánál, mintha édesanyám hárfája pengene bennük. Ha a faluból a szőlők felé megyek a dűlőúton, élem magasodik a Csongorág, Drázga, Kutyahegy. Tűlfelől a bóbítás Csizsér és a vállas Konyerád... A mi kastélyunk a Sipka-hegy lejtőjén áll. A falutól nem messze a Dali-rétek zöldje hívogat, hogy emlékezzen a hősökre, akik a múlt században itt vívtak csatát a törökkel. Sokan nyugszanak itt hajdani daliák, hősi halottak, ezért Dali-rét a hely neve... A Kutyahegyen két barlang ásít: a Kölyuk és a Bába-barlang. Itt imádkoztak valamikor őseink a Boldogasszonyhoz, Babbához.”

Mindenkinek melegen ajánlom a regény elolvasását.

Palásthy József

A szerző önmagáról

Életem első 12 évét élhettem Paláston. A történelmi erőszak elsodort innen. 1947 óta Dunabogdányban élek. 52 évet töltöttem a katedrán mint magyar-történelem szakos tanár. Huszonegy és fél évet a bogdányi általános iskolában, harminc és felet a szentendrei Ferences Gimnáziumban.

Ahogy múlik az idő, úgy erősödik fel bennem a szülőfalu vonzása.

Daczó Lukács erdélyi ferences atya írta könyvében: „Az a földdarab, amelynek anyagából épült fel testem édesanyám szíve alatt és azután, elektromágneses kisugárzással hat rám. Ezért is vonzza vissza az embert a szülőföld. S ha testem anyaga oda vágyik vissza, ahonnan kivétetett, szellemi mivoltomban még inkább ott érzi otthon magát, és ott teljesedik ki igazán, ahol már őseim is megélték embervoltukat.” (Csíksomlyó titka.)

Ugyanezt érzem én is.

Kisregényem története régtől bennem örvénylik. Az anyagot több évtizede gyűjtöttem, csak nem volt időm megírni. 1960-ban jártam Eperjesen is, ott a sors összehozott egy lokálpatrióta, városáért rajongó ügyvéddel.

Rengeteg adatot kaptam tőle, amit az eperjesi levéltárban gyűjtött. Hitt abban, hogy megírom az eperjesi vértörvényszék történetét. Kár, hogy ezt nem érte meg dr. Czarnugorszky Antal úr.

Természetesen legfőbb ihletőm Palást volt, a mesésép táj, az ízes beszéd, az itteni emberek. Arra törekedtem, hogy a történelmi valóságot átszójék falum régi eseményei, amelyeket a balladák őriznek.

Az is vezetett, hogy felidézzem az Eperjesen történeteket, megmutatva, hogy már akkor is voltak koholt perek. Közel-múltunk kísértetiesen hasonlókat produkált 1956 előtt és után. Jelképesnek érzem, hogy ugyanabban a házban született Schönleben György, Caraffa áldozata, amelyben később Maléter Pál, az 56-os forradalom mártírja.

Köszönöm mindazok segítségét, akik e könyv megjelenését lehetővé tették.

Varsányi Viola

A PALÁSTI EGYHÁZ VIZITÁCIÓJA

(A kastélykápolnára vonatkozó részt előző évi 8. számunkban közöltük.)

A Palást faluban lévő egyházat 1779. május 12-én látogatta meg Kondé Miklós, esztergomi kanonok és honti főesperes, tekintetes Palásthy Ferenc tábornok és nagyságos Halátsi Antal földbirtokosok, valamint Tercselinus Stanislaus cisztercita atya és Haap Ferenc Hont vármegye szolgabírójának jelenlétében.

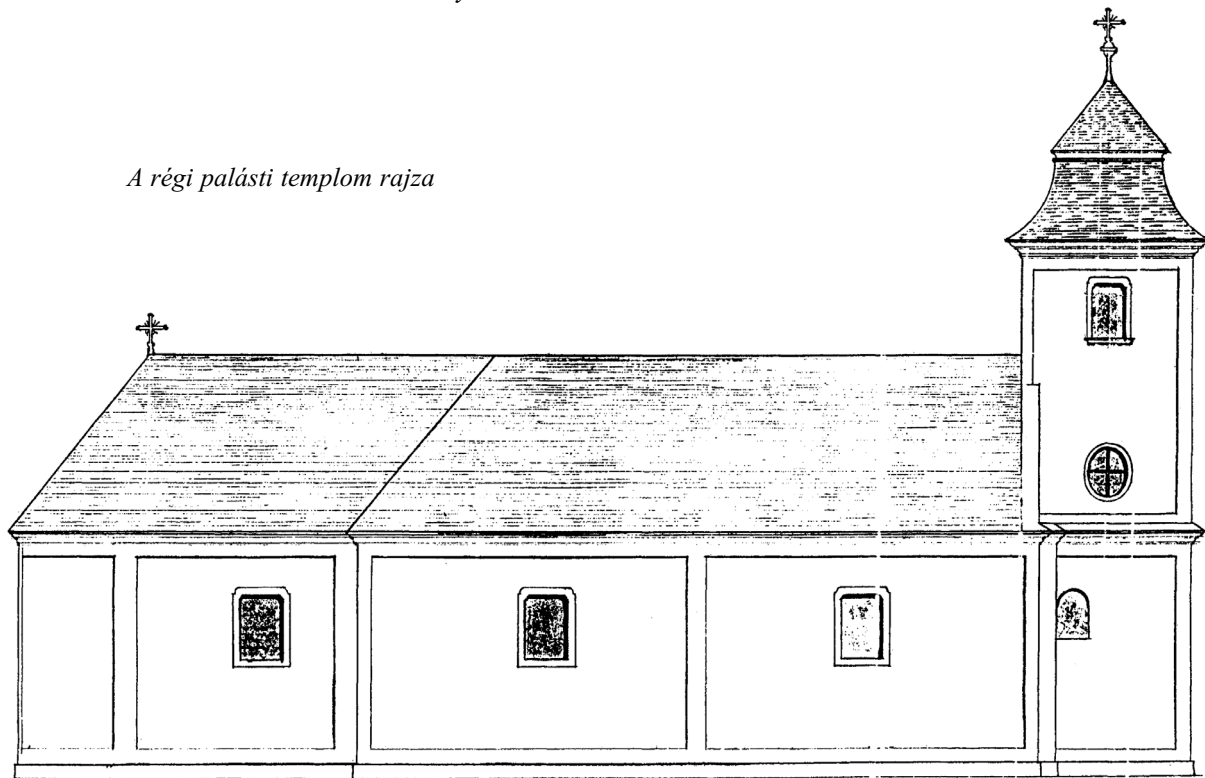
1. fejezet

Az egyház fekvése

A palásti anyaegyház a falu közepén található, esős vagy téli időben egy kissé nehezen megközelíthető, de sem az árvíz, sem a tűzvész nem fenyegeti, mivel egy magasabb helyen fekszik és egyetlen ház sincs a szomszédságában.

Egy régi kőfallal körbekerített, megáldott temető van mellette, amelyet a régebbi katolikus palásti lakosok díjfizetés nélkül használhattak, de 1778-tól kezdve nem temetkeznek ide.

A régi palásti templom rajza

Van a szentélyben az Evangéliumi részen egy hely, ahogy ez a régi templomokban megfigyelhető, az Oltáriszentség számára, amely egykor talán fel volt szerelve, most nyitott és üres.

Szobor nincs.

A templom hajója öt öl hosszú, két és kétharmad öl széles, három és egy tizenkettő öl magas, gótikus stílusú, deszkázott, téglával csak egy részén borított. A templom hajójának a végén van egy fából készült kórus, amely mindkét felén egész az oldaloltárokig elnyúlik, fatámasztekókon áll, az istentisztelet alatt a középső és a baloldalán az ifjúság, a jobb oldalán pedig az orgonista szokott ülni, de ide az istentisztelet alatt többen is bejönnek. Az itt lévő orgona, amelyet az istentisztelet alatt szoktak használni, ólom és facsövekkel, hat váltós és jó állapotban van.

A templom tornya hét és öt-hatod öl magas, egy és kétharmad öl széles, két és kétharmad öl hosszú. A fából készült sisakja körülbelül hét öl magas. Tizenhat nagyobb és nyolc kisebb ablak van rajta, amely elegendő világosságot ad.

Toronyóra nincs.

A templom hajójában van egy közös kriptá, de mivel az érvényben lévő rendelkezéshez sehogy sem tudták hozzá igazítani, az előző évben lezárták.

A templomnak van két, gótikus stílusban épült kapuja, elég jól felszerelt, az egyik a torony alatt, a másik pedig a templom oldalán van.

Van egy kőből készült, mennyezetes, szűk és mindenhol száraz sekrestye...

12. fejezet

A plébános jövedelméről és fenntartásáról

A plébános háza szilárd anyagokból épült 1762-ben a hívek költségén. Ebben a plébánosnak saját használatára egy kis szobája van, vendégei számára egy másik, a cselédség számára pedig egy harmadik.

A plébánia udvarán van két istálló, amelyet a hívek építettek. Ezek mellett van egy kocsiszín.

Van egy kerítéssel körbevett kert.

Végül van egy pince a Drázga hegyen.

18. fejezet

A patrónusok és a földesurak

Palást falu, ahol az anyaegyház van, több földbirtokoshoz tartozik. Közülük egyik sem gyakorolja a patrónusi jogokat, azok már emberemlékezet óta az ordináriusnál vannak.

A parókia, valamint a parókiához tartozó szérű, kert, istálló, valamint az iskola-ház és a temető kerítésének karbantartása és gondozása a Paláston és Alsórakoncán lakó hívek feladata, bár ez utóbbiak csak a plébánia tetejének javítására jelentek meg. A méznevelőiek semmilyen munkát nem szoktak elvégezni.

21. fejezet

A környéken lévő más plébániák, katolikus kápolnák és imaházak

A plébánia körzetén belül csak egy kápolna van, mégpedig Paláston. Magánkápolna, szép, tekintetes Palásthy Ferenc tábornok kastélyában, a Sasvári Szűz Mária tiszteletére, amelyet XIV. Benedek pápa engedélyével építtetett. Oltára – úgy tűnik – privilegizált.

Ebben a kápolnában már néhány éve nem tartanak miséket, nincs káplán, sem Oltáriszentség, sem csodatévő kép vagy valamely más szent dolog.

31. fejezet

Más kegyes alapítványok a plébánia területén

A plébánia területén nincs kegyes alapítvány.

Vannak viszont szobrok és keresztek, mégpedig Paláston a következők: A kálvária helyén, ahol most az új katolikus temető van, a Megváltó fából készült keresztre van a két lator keresztre között, ezeken a kereszteken a figurák fémbe készültek. A másik magányos kereszt a Kunyorád hegyen van a Királyi út mellett, szintén vas figurával. A harmadik hasonló kereszt a templom kerítésénél van. A negyedik a falun kívül van, a nem katolikusok temetőjének közelében, már régóta ott áll, szintén vas figurával. Végül az ötödik, majdnem az Alsórakoncai út közepén

van, szintén vas figurával. Két régi, kőből faragott szobor van, jó állapotban, az egyik Szent Háromság szobor a templom mellett, a második Nepomuki Szent János szobor a Csábrág folyónál.

Van ezenkívül három régi szobor, az első majdnem a Palástról Felsőtúrra menő út közepén, fából Szűz Mária képével, a második tekintetes Palásthy Ferenc tábornok úr allódiómánál, Szűz Mária papírképével, a harmadik a felső téren, tekintetes Nedeczky Ferenc úr birtokának kerítése előtt, amelyen Szűz Mária fából készült képe van kifaragva.

*Dr. Tóth Krisztina fordítása
latin eredetiből*

A PALÁSTI KASTÉLY LETÁRA 1789-BŐL

felsőpalásti Palásthy Ferenc István huszár tábornok elhalálozása után,
Hont vármegyei élő és holt,
ingó és ingatlan javairól felvett bizottsági jegyzőkönyv és leltárjegyzék

Megholt Generális Palásthy Ferencz eő Nagysága Tekintetes Nemes Hont Vármegyében, nevezetesen Paláston, Kis, Közép Turon, Drienon és Rakontzán levő Ingó és Ingatlan Jóságának conscriptioja, a hol is: Az Palásti Kastély, alkalmas jó állapotban találtatott, Kőfallal lévén körül kerítve, Veres festett sindellyel befedve: Melynek felső részében vagyon:

Először. – Egy Kápolna benne lévő Oltárral s hozzá tartozó Eszközökkel, ugy mint: Négy nagy Réz Gyertyatartó, ötvennégy kisebb és nagyobb rációkba zárt képecskék. Kilentz ép ablak kivévén két üvegtáblát, mely ki van törve.

Második. – E mellett Nap kelet felől való szoba, ahol is hat falon függő Régi Magyar Vitézek képeik. Hat ablak, egy üveg tábla hibával.

Harmadik szoba, amelyben négy Régi Magyar Vitézek képe. Egy zöld jó állapotban lévő kályha. Két ablak hiba nélkül.

Negyedik szoba, a mellyben vagyon az tüzelő, két kemény veresre festett fából

való Almárjom, ugyan ezekhez hasonló fából készült harmadik Almárjom, számos könyvekkel megrakva. Egy kommod Kasten ujj könyvekkel tele, egy veres bőrből való Párna sák, egy ablak hiba nélkül.

Ötödik szoba: Nap kelet felől melynek négy ablakja hiba nélkül. Egy régi Diófával borított üres Almárjom, melynek egy néhány apró fiókjai hibáznak. Egy fenyőfa Almárjom, benne lévő Cserép Asztali készülettel. (A leltár itt hosszan felsorolja a benne lévő, étkezéshez szükséges edényeket, nem kifejejtve még a sótartót sem. A szempontunkból érdekes: 5 metszett Palack P. F. betűkkel, 1 nagy Palack Palásthy címerrel. Van még a szobában egy nagy bőrs vasas láda, melyben fegyverek és lószerszámok vannak.)

Hatodik szoba, ahol is a következők vagynak: 14 veres Török mogyoró fából készült, zöld vászonnyal behúzott karszék, ezekhez tartozó kanapéval, 1 jádzó Asztalka ujj, 2 nagy aranyos Rámákba lévő ujj tükör, 9 nagyobb s 6 kisebb aranyos s Fekete Rámákban lévő képetskék, 1 nagy üveg Lámpás, 3 ablak és kályha hiba nélkül.

Hetedik szoba, melyben a következők találatnak: 21 Régi, veres Atlasz Matériával béborított karszék, 14 nagyobb Aranyos Rámákban lévő képek, 4 kisebbek, 2 kirakatott Régi de jó jádzó Asztalkák és egy kályha hiba nélkül.

A további szobák leltárait egy későbbi számunkban folytatjuk.

HATVANI KÉPEK

Az első írásos adatok a Palásthyaknak Hatvanban történő letelepedéséről az 1700-as évek elejéről való. A most következő kis írások azt próbálják meg elénk varázsolni, mit láttak környezetükben, hogyan éltek, mit csináltak hatvani eleink.

Kezdjük a pestisjárvány elmúlásának emlékére felállított Szt. Sebestyén szoborcsoporttal. Ez jelenlegi helyén (Kossuth tér) 1971 óta áll, mely a Szalkai utcától

nem messze van, és a templom oldalánál található. 1846-tól 1971-ig a plébánia előtti téren volt. Eredetileg a régi Kálvária téren, ahol a piacot is tartották (a mai Honvéd u., Dózsa Gy. u. és Batthyány u. találkozási pontja), került felállításra. 1740. január 20-ára a Hatvanban dúló pestisjárvány megszűnésének emlékére emelték még az év május 30-án. Az emlékoszlop talapzatában elhelyezett okmány szerint: „Hálából emelte a piacon a hatvani nép a háromszemélyű Egyisten, a Boldogságos Szűz Mária, és Xavéri Szt. Ferenc, Szt. Rókus és Szt. Rozália, főképpen pedig Szt. Sebestyén tiszteletére, hálaadásul, hogy megszabadította a veszedelmes pestistől és hogy a jövőben ilyen rossztól védje meg. Hatvan, 1740. május 30. Tusor Márton bíró, Molnár Mihály törvénybíró, Pap István jegyző, és Muslai Lőrinc kántor.” Megemlékezésre kerültek még: Marhoffer András, a kőművesek mestere, Jäger Antal pallér, Goldstein Oswald orvos (Néder Márton vendéglős, Ferenc János kovács, Noll Jakab kerékgyártó).

A szoborcsoportot Mayerhoffer András tervezte és Jäger Antal készítette. Az idők folyamán természetesen a szoborcsoport többször megsérült, így a szobrok is felújításra kerültek. Hatvany Irén bárónő, a kastély tulajdonosa az 1930-as években a szobrok egy részét újra faragtatta. Amikor a jelenlegi helyére került, akkor az alakokat másolatokra cserélték, a szobortorzók pedig a Hatvany Lajos Múzeumba kerültek. Az új szobrokat az Országos Műemléki Felügyelőség soproni kőfaragó műhelyében Szakál Ernő készítette.

A város főterén, a Kossuth téren áll az (első) Grassalkovich Antal által 1751-1757 között építtetett egyetlen homlokzati toronyú, barokk római katolikus templom. A kegyúri bőkezűséget jellemzi, hogy tornyába órát is szereltek, és két harang hívta az Isten házába a lakosságot. Felszentelésére 1757. április 23-án Szent Adalbert, a templom titulusának napján került sor. Nagy ünnepség keretében, Grassalkovich barátja, Migazzi Kristóf bíboros, váci püspök szentelte fel. 1757-ben még tovább

A hatvani főtér a templommal

folyt az építkezés, a templommal átellenben emeletes plébánia készült el. A templom zsindegyel volt fedve, mely a XX. század elejéig kitartott, és akkor palával cserélték ki. Ugyanakkor váltotta fel a torony hagymasisakjának bádorgorítását a vörösréz borítás.

Istennek hajléka a barokk építészek kedvelt szimmetrikus elrendezésében készült. A szegmentíves kapun belépve, a falba illesztve egy kőfrízpárkány töredéke látható a XIII. századból. Hatvan várának az 1596-ban történt török ostroma alatt elpusztult román kori bazilikájából származik. „A boltozat előreugró pillérei a templombelsőt 3-3 részre osztják. A főpárkányzat a templomhajó mindkét oldalán ritmikusan hullámzik végig. A varázslatos szépségű szentélyt egy erőteljes diadalív nyitja.” (Demény-Dittel Lajos) Középen helyezkedik el a Grassalkovich stukkó címer. A hatvani templom is – mint Gödöllő, Máriabesnyő, Soroksár – ezáltal is őrzi az építtető emlékét. Az evangéliumi oldalon áll a XVIII. század derekából való szószelek.

A plébánia és a templom a jól felszerelt közé tartozott. Májig őrzik Migazzi bíboros ajándékát, a rézből készült aranyozott Szent Kereszt ereklyetartót. A 193 cm hosszú préposti pásztorbot szintén XVIII. századi: Mária Terézia ajándékozta, bécsi munka, és görbületében a Grassalkovich-dominium fő szentjének, Nepomuki Jánosnak aranyozott szobra van megmintázva.

A pestisjárvány után tíz évvel, 1750-ben építtette a plébániaházat Grassalkovich Antal. Ennek főhomlokzata 5, a bejárat homlokzata 6 tengelyes. Eredetileg

földszintesre tervezte, később azonban emeletesre alakították át.

Forrás: Lábadi Antal: I. Grassalkovich Antal, a templomépítő. (Gödöllői Városi Múzeum, 2003.)

Hatvani lexikon, 1996.

DUNÁNTÚLI PALÁSTHY EMLÉKEK

Uraiújfalu-Szentivánfa
Palásthy-Bezerédj kastély

Szentivánfa a sárvári vár uradalmának részét képezte a XVII. században, majd a nádasi és fogarasföldi gróf Nádasdy (III.) Ferenc országbíró kivégzése és vagyonának elkobzása után a kincstár tulajdonába került. A kamarától Széchenyi György kalocsai érsek váltotta meg a falut, majd 1702-ben a németújvári gróf Batthyány családnak adta el, amely körmendi uradalomhoz csatolta Szentivánfát.

A településen rendelkeztek jobbágytelkekkel közepnemesi famíliák is, így a szentgyörgyvölgyi Szép és az alsókáldi Káldy családok. A XVIII. század folyamán a palásti és keszihóczi Palásthy család vált Szentivánfa legjelentősebb birtokosává. (1693-ban *Palásthy Györgyöt* már birtokosként említették Uraiújfaluban.)

A palásti és keszihóczi Palásthy család őse még II. András királytól kapott kiváltságlevelet, címeres nemeslevelet pedig 1421-ben nyert a família, majd 1745-ben az uralkodó címerbővítéssel tüntette ki a Palásthyakat.

A Palásthy família tagjai főként a katonai pályán futottak be karriert, (I.) Mihály fraknoi várkapitány volt, fiai közül Józsefet egy gyalogezred kapitányaként említették, (II.) Mihályt pedig tábornokként.

A kastélyt első formájában *Palásthy István*, I. Lipót király tábornoka építtette fel a XVII. század végén, barokk stílusban. 1720-ban a család 9 jobbágytelekkel rendelkezett Szentivánfán. 1791-ben bezerédi Bezerédj Péter vásárolta meg az uradalom nagyobb részét és a kastélyt.

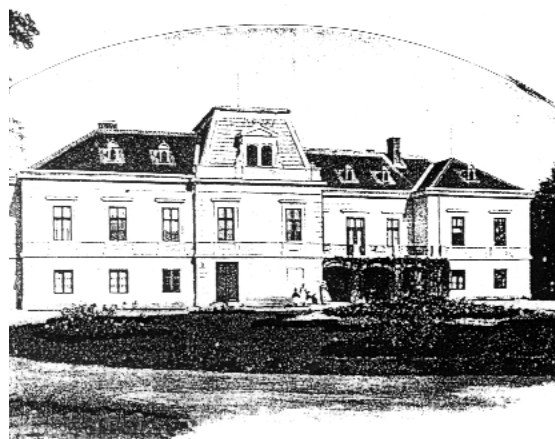
A család legismertebb tagja a Tolna vármegyében birtokos Bezerédj Imre volt, felsővadász herceg, II. Rákóczi Ferenc

fejedelem brigadérosa, akit végül a szabadságharc elárulása miatt 1708-ban kivégeztek. Vas vármegyében Kámban, Rumban, Vasszilvágyon, Vámoscsaládon, Zsenyén valamint Uraiújfaluban és Szentivánfán volt birtokuk és kúriájuk a Bezerédjeknek.

A Palásthyak régi kastélya (az ún. „nagykastély”), mely már nem áll, mert lebontották, mellé egy újabb „kiskastélyt” is építtetett Bezerédj Péter a birtok megszerzése után, az 1790-es évek táján. (Ez az épület ma is áll.) A földbirtokos legidősebb fia, (III.) György országgyűlési követ, Sopron vármegyei alispán, az 1800-as évek elején költözött át ebbe a szentivánfai „nagykastélyba”, míg Bezerédj Péter második fia, Vince a másik vámoscsaládi Bezerédj-rezidenciába, a kúriában élt továbbra is. A harmadik fiú, Boldizsár, Sümegre költözött, 1845-ös halála után fia, Bezerédj Antal tért vissza Vas vármegyébe. Mivel a vámoscsaládi kastély addigra lakhatatlanná vált, Antal ideköltözött nagybátyja, (III.) György kastélyába, majd annak halála után ő örökölte a „nagykastélyt”. 1897-ben Bezerédj Antal fia, Bezerédj (I.) Dénes lett az épület tulajdonosa, ő építtette át a kastélyt historizáló (eklektikus) stílusba, s 1898-ban elnyerte végleges alakját az épület.

Szabadon álló, egyemeletes, téglalap alaprajzú épület volt, főhomlokzata 3+2+3+2 osztást kapott. Középrészén enyhén előrelépő középrizalit húzódott, amelynek teteje manzárdos kiképzést kapott.

Belsejében a főbejárat mögötti előcsarnokból nyílt a nagyszalon, az innen

induló folyósóra voltak felfűzve a lakószobák. Az emeletre vezető posztamensekkel tagolt vaskorlátos lépcső is az előcsarnokból indult. A szobák fűtése cserépkályhával történt.

(I.) Dénes halála után lányai, Antónia és Mária lettek a szentivánfai nagykastély, kiskastély és birtok tulajdonosai, illetve az uraiújfalui birtokot is ők örökölték; fia, (II.) Dénes a – szintén lebontott – vámoscsaládi kastélyt és birtokot kapta meg, valamint a szentivánfai kúriát, amelyet már régebb óta lakott.

Egészen 1945-ig a Bezerédj nővérek maradtak a rezidencia tulajdonosai, ekkor „kisasszonyok kastélyának” nevezték az épületet Szentivánfán. A II. világháború végén a tulajdonosok elmenekültek, a kastélyt nyilas csapatok szállták meg, és itt rendezték be a „nyilas számonkérőszék” központját. 1945. márc. 28-án mentek ki. A kastély porig égett, ekkor pusztultak el benne a Bezerédj család értékes bútorai, műkincsei, érmei, festményei, porcelánjai. A 30 000 kötetes könyvtár is elpusztult, közte sok ősnymtatvány, régi levelezés, és a levéltár. Ami esetleg megmaradt, azt a március 29-én bevonuló orosz csapatok vitték el, a katonák a Bezerédj család 160 darabból álló, befalazott ékszergyűjteményét is megtalálták a leégett kastélyban június 3-án.

Amikor Bezerédj Antónia és Mária elmenekültek a kastélyból, magukkal vitték a Bezerédj Miklós püspök által összeállított numizmatikai gyűjteményt, amely 289 darabból állt. A nővérek a Bozsoki Végh-kastélyban szálltak meg, itt azonban az átvonuló orosz katonaság elrabolta tőlük azt a bőröndöt, amelyben az éremgyűjtemény volt.

Amikor Bezerédj (II.) Dénes a II. világháború után hazatért a francia hadifogságból, a kastély helyén csak romokat talált, ezután a vámoscsaládi Keresztmájor egyik cselédházában élt 1948-ban bekövetkezett haláláig.

A kastély helyén 1956-ban baromfitelepet építettek, a parkot felparcellázták. Az egykori majorsági épületek ma is állnak.

Szombathely-Herény

Herény falu első okleveles említése 1263-ban történt, majd a XVII. században a Szalánczy család volt a település földesura. Szalánczy Márton Vas vármegyei alispán – és felesége palásti és keszihóczi Palásthy Rozina – 1696 és 1699 között építtette fel Herényben barokk stílusú kúriáját. (Az épület néhány boltozatos, stukkódíszítésű terme ma is látható a kastély délnyugati szárnyába beépítve.)

Az alispán halálával minden bizonyosan kihalt a Szalánczy familia, ugyanis Gottárd Mihály szombathelyi főbíró 1720-ban erdődi gróf Pállfy Miklós nádor adományként kapta meg Herény és Egyházashetye falvakat, valamint a herényi Szalánczy-kúriát.

A Szalánczy-féle kúriát a Gotthard familia Hauszmann Alajos 1878-80-ban készült tervei alapján kastéllá építtette ki 1881-ben s a korábbi épületet az új kastély délnyugati szárnyába építették be. A rezidencia ekkor historizáló, döntően neoreneszánsz jellegű architektúrát kapott (Béke tér 1/a).

Szombathely-Olad

Olad település első okleveles említése 1248-ban történt, a falu területe a XV. századtól kezdve két nagy birtoktömbre osztott évszázadokon keresztül.

Az egyik birtokrész az Oladon 1488-tól birtokos oladi Pap család tulajdonát képezte. A birtokot a Pap familia leszármazottai

1615-ben eladták Horváth Andrásnak 60 forintért, akitől 1618-ban Terestyén Mihály vásárolta meg a kúriát és a földeket.

Terestyénnek négy gyermeke született, közülük birtokmegosztás során az Aranyos vizétől délre elterülő „atyai kúria” egyik felét – amely akkor még nemcsak az épületet, hanem a hozzá tartozó beltelket is jelentette – Ádám, másik felét István kapta meg.

Később a leányági leszármazottak, rajki Rajky Istvánné Terestyén Kata gyermekei, toposházi Topos Ádámné Rajky Judit és palásti és keszihóczyi **Palásthy Zsigmondné Rajky Éva** is jogot formáltak a birtokra, és úgy tűnik, hogy hamarosan meg is szerezték azt; feljegyezték viszont, hogy a Rajky lányok testvérüket, Rajky Mihályt kirekesztették a birtoklásból.

Nagykölked

A település földesura 1598-ban brebiri gróf Zrínyi György tárnokmester volt, 1610-ben már idősebb fiát, Zrínyi Miklóst említették birtokosként. 1635-ben rajki Rajky Imre, palásti és keszihóczyi **Palásthy János**, valamint bocsári Svastits István között volt per egy kölkedi birtokrészre vonatkozóan, Svastits azonban végül elállt követelésétől.

(Forrás: Magyar kastélylexikon. 5. kötet: Vas megye kastélyai és kúriái. (2004) Szöveg és kép a kiadó engedélyével.)

Litér (Veszprém vármegye)

Litért 1557-ben pusztaként tüntették fel, azonban 1588-ban újra lakott helyként szerepelt.

Ezen idő alatt készült a törökök adóösszeírása is. Több nemesi család rendelkezett itt birtokkal. Legjelentősebbek az Essegvári, a **Palásthy**, a Kenessey, a Benda és a Bodicz családok voltak. Az Essegvári család a Bánd falu határában álló várat birtokolta. Egyik ága a XVI. század végéig élt a területen. Ferenc 1505-ben a Veszprém vármegye országgyűlési követe volt. Litéren 1536-ban még 3,5 adófizetője volt, özvegyének 1542-ben viszont öt, 1543-ban pedig hat. 1557-ben azonban Essegvári Farkas tulajdonában már csak pusztá volt

itt. 1574-ben Essegvári Istvánnal és Mihállyal ki is halt a család.

1588-ban **Palásthy György**nek azonban Litéren maradt még egyetlen adózója. A család Hont vármegye legrégebbi törzsköcs családjainak egyike volt. Éppen György szerezte meg a XVI. században Mezőszentgyörgy, valamint Papvásárpuszta mellett Litért is. Birtokaikat megtartották, hisz a birtokszerző unokáit, Juditot (Dániel Ferencné) és Zsuzsannát (Sibrik Kristófné majd Lausitz Györgyné) 1726-ban Stehenich János Mihály veszprémi kanonok helyezte vissza litéri birtokaikba.

(Forrás: S. Lackovits Emőke: Fejezetek Litér történetéből és népeletéből.)

HÍREK

Palásthy Miklós és Horváth Ildikó harmadik gyermeke (Eszter és Emese után) Zalán 2008. november 4-én megszületett.

*

Palásthy András (Svájc, Lusanne) második unokája, Gaspard Zoltán 2009. március 11-én megszületett.

Imresszum

www.Palasthy.hu

A kiadvány szövegét összeállította: Palásthy Lajos 1538 Budapest, Pf. 519. info@kisgrafika.hu • Tördelés: Palásthy Imre • www.PalasthyBt.hu • Sokszorosítás: ifj. Palásthy Péter

Várjuk továbbra is a családi eseményekről érdekességekről a híradásokat, valamint az érdeklődésre számot tartó cikkeket.

A lap megjelenik minden év május végén, a máriabesnyői nagy Palásthy-találkozóra. Az újság az interneten is elérhető: www.PalasthyBt.hu/palasthyak